

باسمه تعالی

واکاوی ابعاد و مولفه های آموزش کارآفرینانه در مدارس ابتدایی؛ تأملی بر راهکارهای بهبود استانداردهای آموزش کارآفرینی

اسد حجازی دانشیار گروه مدیریت آموزشی دانشگاه فرهنگیان تهران

آبان ماه ۱۴۰۲

هدف پژوهش:

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران به ارتقای قابلیت‌های کارآفرینانه و مهارت آموزی دانش‌آموختگان و آموزش کارآفرینی در نظام تعلیم و تربیت توجه شده است. اما نتایج مطالعات داخلی و بررسی‌های دیده‌بان جهانی کارآفرینی ((GEM، بیانگر نامطلوب شدن این شاخص در توسعه مهارت و آموزش کارآفرینی است. هدف این مقاله، شناسایی چالش‌ها و ارائه راهکارهایی برای توسعه و بهبود آموزش کارآفرینی و مهارت آموزی در مدارس بود.

مقدمه

کارآفرینی موتور محرکه توسعه اقتصادی کشورهاست و کارآفرینان موفق، قهرمانان ملی و سازندگان دنیاهای جدید خوانده می‌شوند (لوکا و کازن، ۲۰۱۱). از سوی دیگر، اهمیت کارآفرینی به حدی است که نقش حمایتی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی از آموزش کارآفرینی را دلیل توسعه کشورهایی همچون آمریکا، آلمان، ژاپن و غیره تلقی می‌نمایند (OECD, 2016). همان گونه اشاره شد؛ اهمیت اثرگذاری سیستم آموزشی بر افزایش نرخ فعالیت‌های کارآفرینانه سبب شده است در بسیاری از کشورها تلاش‌های جدی در زمینه توسعه آموزش کارآفرینی از دوره دبستان شروع شود و اقداماتی در برنامه درسی آن‌ها برای آماده‌سازی کودکان با وضعیت اقتصادی و اجتماعی قرن ۲۱ صورت گرفته است. در برخی از این کشورها از جمله آمریکا، آلمان و ژاپن آموزش کارآفرینی اجباری و در برخی دیگر به صورت تلفیقی (کشور اتریش) با دروس مختلف به کودکان ارائه می‌شود:

در ایران برنامه‌های آموزش کارآفرینی بیشتر در مقطع آموزش عالی دنبال می‌شود و آموزش کارآفرینی کودکان چه در حوزه پژوهش و چه در حوزه عمل مغفول مانده است (بهمنی، ۱۳۹۲)، پژوهش‌های بسیار اندکی در حوزه آموزش کارآفرینی کودکان در ایران صورت گرفته است (سبزه، ۱۳۹۴؛ حسینی خواه، ۱۳۸۷؛ استیری، ۱۳۸۹) که اکثراً بر ضرورت آموزش کارآفرینی در این مقطع تحصیلی تأکید داشته و تنها سبزه (۱۳۹۴) و بهمنی، آراستی و حسینی (۱۳۹۸) بر طراحی الگوی آموزش کارآفرینی در مدارس ابتدایی و به طراحی برنامه درسی کارآفرینی در کودکان پیش دبستانی پرداخته است. در حوزه عمل نیز تعداد بسیار محدودی مؤسسه فعال مرتبط با آموزش‌های کارآفرینی برای کودکان ۸-۱۲ سال با فعالیت محدود وجود دارند (بهمنی، ۱۳۹۲)؛ از طرفی آنچه که توجه خاصی به آموزش نظام‌مند و صحیح کارآفرینانه را ملزم می‌نماید توجه به آمار و ارقام دیده‌بان جهانی کارآفرینی (GEM) در تبدیل آموزش به کارآفرینی است که ایران در بین کشورهای حوزه خاورمیانه رتبه هشتم را دارا است. این در حالی است که میانگین تبدیل آموزش به کارآفرینی در میان زنان دارای تحصیلات زیر متوسطه، ایران رتبه یکی مانده به آخر و قبل از فلسطین قرار دارد. با توجه به تحلیل این آمار، کشور ایران در بین ۶۰ کشور عضو رتبه ۳۲ را از لحاظ تبدیل آموزش به کارآفرینی دارا است و در مقایسه با میانگین، تبدیل آموزش قبل از متوسطه به کارآفرینی ایران نسبت به میانگین جهانی در رتبه پایین‌تری قرار دارد (GEM, 2016). بنابراین شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های تقویت نگرش کارآفرینانه در مدارس ابتدایی می‌تواند منجر به تعیین رویکرد مناسب آموزش کارآفرینی در مدارس ابتدایی کشورمان شود.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر ماهیت تحقیق توصیفی - تحلیلی و از جهت هدف کاربردی است و در آن از روش تحلیل محتوایی برای بررسی اسنادی بود. نمونه آماری از بین تحقیقات انجام شده در زمینه آموزش کارآفرینی به عنوان نمونه هدفمند و در دسترس برای مطالعه انتخاب شده است. ابزار جمع آوری اطلاعات و داده های پژوهش مبتنی بر فیش، چک لیست ها و فرم های محقق ساخته است. در این پژوهش، تحلیل محتوایی اسناد به روش (گال و همکاران، ۱۹۹۴) انجام گرفته است. هدف استفاده از این راهبرد، دستیابی به توصیفی از تجارب، و نتایج مطالعات محققان درباره آموزش کارآفرینی در مدارس ابتدایی است. بنابراین می توان بیان کرد با استفاده از روش تحقیق کیفی و الگوی استقرایی و بررسی و تحلیل محتوایی اسناد، مفهوم (اجزا)، عناصر و مقوله های چالش آموزش کارآفرینی در مدارس ابتدایی شناسایی شد. در ادامه، راهکارهایی برای بهبود وضع موجود ارائه گردیده است.

چالش‌های آموزش کارآفرینی در مدارس: از آنجا که هر برنامه تازه‌ای معمولاً با دشواری و مشکلات خاص مواجه می‌شود و با توجه به اینکه در زمینه آموزش کارآفرینی در مدارس تجربیات لازم و کافی در آموزش و پرورش وجود ندارد، برخی از چالش‌های آموزش کارآفرینی و مهارت آموزی در نظام تعلیم و تربیت عبارت‌اند از:

- ❖ منابع درسی
- ❖ ارزشیابی سنتی
- ❖ فناوری
- ❖ اعتبارات
- ❖ جامعه آموزش و پرورش و عدم وجود سازگاری با صنعت و کسب و کار (تعامل مدارس با دنیای واقعی)
- ❖ مربیان (معلمان)
- ❖ پژوهش

چالش‌ها و راهکارهایی آموزش کارآفرینی در مدارس ایران

چالش‌ها	راهبردها
منابع درسی	ارائه درس آموزش کارآفرینی و مهارت به صورت يك درس پایه یا تخصصی در مقاطع تحصیلی مختلف
	توجه به محتوای کاربردی در آموزش کارآفرینی در مدارس و تکالیف کارآفرینانه
ارزشیابی سنتی	استفاده از روش‌های نوین تدریس
	تیم‌های کارآفرینانه، شوق کارآفرینانه
تعامل مدارس با دنیای واقعی	ارزشیابی توصیفی مبتنی بر خلاقیت و نوآوری
	ارزشیابی انعطاف‌پذیر و چندجانبه
فناوری	استفاده از فکر و عقیده کارآفرینان با تجربه و موفق
	بهره‌گیری از تجارب مدیران موفق در عرصه صنعت و تولید
	شناسایی فناوری روز
اعتبارات	توسعه زیرساخت‌ها و دسترسی به اینترنت پرسرعت در مدارس
	استفاده از رسانه‌های محلی در آگاهی کارآفرینانه
مربیان	آموزش‌های مجازی
	تجاری‌سازی دانش و آموخته‌ها
پژوهش	جلب حمایت مادی و معنوی دولت محلی، منطقه‌ای و ملی برای آموزش کارآفرینی در مدارس
	استفاده از فارغ‌التحصیلان و کارآفرینان موفق در تدریس
مربیان	ارتقاء سطح دانش حرفه‌ای معلمان نسبت به برنامه درسی، اهداف، محتوا و روش‌های آموزش کارآفرینی در مدارس
	ارتقاء سطح دستمزد مربیان و متخصصان آموزش کارآفرینی در مدارس
پژوهش	استخدام و به‌کارگیری معلمان براساس شایستگی‌های حرفه‌ای و نگرش کارآفرینانه
	جست و جوی راه‌های کارآمدتر برای آموزش کارآفرینی در شرایط مختلف
	توسعه تحقیقات در زمینه آموزش کارآفرینی و مهارت آموزی با توجه به مسائل کلی و جزئی

پیشنهادها

- ❖ در این بخش، به ارائه راهبردهایی برای حل مشکلات و آسیب‌های توسعه برنامه‌های آموزش کارآفرینی در مدارس پرداخته می‌شود:
- ❖ منابع درسی متفاوتی باید برای آموزش کارآفرینی در مقاطع تحصیلی مختلف و در رشته‌های نظری و فنی و حرفه‌ای طراحی شود و محتوای آنها باید بنا بر تنوع مخاطبان انتخاب شود.
- ❖ برای کاهش فاصله میان دوره‌های نظری از جهت توانمندی و مهارت کارآفرینانه، محتوای درسی واحد آموزش کار و فناوری و کارآفرینی در مدارس بیشتر بر اجرای فعالیت‌های تحقیقاتی مانند: تهیه پروژه کسب و کار و همچنین آشنایی با کارآفرینان موفق و آموزش خلاقیت و نوآوری، متمرکز شود.

پیشنهادها

- ❖ توسعه کارآفرینی، مهارت آموزی و آموزش آن باید یکی از ارکان اصلی سازمان‌های محلی و سازمان‌های عمومی به حساب آید.
- ❖ از مطالعات و تجربیات کشورهای پیشرفته و در حال توسعه در زمینه آموزش کارآفرینی مدارس و توسعه آن در نظام آموزش و پرورش که می‌تواند راهکارهای مناسبی برای ایجاد تحول در برنامه آموزشی و درسی نظام تعلیم و تربیت کشورمان ارائه دهد، بهره‌گیری شود.
- ❖ تحقیقات در مسیر ارتقاء و کیفی‌سازی آموزش‌های کارآفرینی و مهارت آموزی در مدارس در تمام ابعاد از برنامه‌ریزی تا اجراء و ارزیابی قرار گیرد.